

Globálny fond pre životné prostredie

Stupňujúce sa problémy životného prostredia na jednej strane a nedostatok zdrojov na ochranárske projekty a stratégie na strane druhej podnietili Program OSN pre rozvoj (United Nations Development Program - UNDP), aby poveril Svetový ústav zdrojov (The World Resources Institute - WRI) zaoberať sa týmto problémom. Jedným z odporúčaní štúdie WRI bolo vytvoriť medzinárodnú inštitúciu pre životné prostredie.

Na tomto základe navrhla francúzska vláda v septembri 1989 zriadenie Globálneho fondu pre životné prostredie (Global Environment Facility - GEF). Nasledujúce stretnutia vo Washingtone a Paríži vyústili do podpísania zakladajúcej listiny v novembri 1990, ktorou sa GEF ustanovil ako trojročný program zameraný na pomoc rozvojovým krajinám pri riešení problémov životného prostredia. Program vyhlásili r. 1991.

Realizáciu programu poverili tri inštitúcie: UNDP, Program OSN pre životné prostredie (United Nations Environment Program - UNEP) a Svetovú banku (The World Bank - WB).

- UNEP hrá kľúčovú úlohu pri *strategickom plánovaní*, dozerá na súlad projektov GEF s prioritami a úlohami obsiahnutými v národných a globálnych environmentálnych stratégiách. Koordinuje výskum a manažment informácií. V spolupráci s UNDP zabezpečuje potrebnú vedeckú a technologickú pomoc.

- UNDP je zodpovedná za *technickú pomoc*. Prostredníctvom svojich regionálnych pracovísk (4 regionálne byrá s pôsobnosťou - Afrika, Európa a Arabské krajiny, Ázia a Tichomorje, Latinská Amerika a Karibská oblasť) pripravuje štúdie a hodnotenia pro-

jektov v predinvestičnej fáze. Osobitnú pozornosť venuje výchove odborníkov a inštitucionálnej podpore. Zastrešuje medzinárodný Program malých grantov pre mimovládne organizácie.

- WB je *správcom fondov* a zastrešuje predovšetkým investičné projekty. Podľa potreby môže uzatvárať dohody s regionálnymi rozvojovými bankami, ktoré potom preberajú zodpovednosť za koordináciu projektov. Svetovej banke zverili i celkovú koordináciu aktivít GEF. V jej štruktúrach pracuje Sekretariát GEF na čele s dr. Mohamedom T. El-Ashrym.

V tzv. "pilotnej fáze" (1991-1994) GEF disponoval 1 mld. SDR (SDR - Special Drawing Rights - osobitné čerpacie práva - zúčtovacia jednotka Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky), t. j. ca 1,3 mld. USD. Prevádzkové náklady tvorili 3-4 % z tejto čiastky.

Prostriedky GEF pochádzali v skutočnosti z troch zdrojov:

● **Jadrový fond (Core fond)**. Fond bol naplnený príspevkami 24 krajín (Rakúsko, Belgicko, Brazília, Kanada, Čína, Dánsko, Egypt, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, India, Indonézia, Taliansko, Japonsko, Mexiko, Maroko, Holandsko, Nórsko, Pakistan, Španielsko, Švajčiarsko, Švédsko, Turecko a Veľká Británia). V podobe grantov rozdelili 742,1 mil. USD spolu 117 projektom. Avšak dosiaľ len 99 projektov s celkovou čiastkou 663 mil. USD schválili príslušné orgány realizačných organizácií. 51 projektov realizuje Svetová banka, 43 UNDP a 5 UNEP.

● Dohody o spolufinancovaní (Cofinancing Arrangements) s disponibilnou sumou 300 mil. USD. Doho-

dy o spolufinancovaní projektov GEF uzavreli napr. Belgicko, Kanada, Japonsko, Švajčiarsko a Austrália.

● Fond Montrealského protokolu - 200 mil. USD na projekty zamerané na redukciu látok narušajúcich ozónovú vrstvu.

Táto fáza GEF skončila v polovici r. 1994. Realizácia jej projektov však bude pokračovať až do vyčerpania udelených grantov, najdlhšie však do konca r. 1998.

V procese prípravy Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji v Riu de Janeiro sa veľa hovorilo o budúcnosti GEF, predovšetkým v súvislosti so zabezpečením finančného mechanizmu Dohovoru o biodiverzite (Convention on Biological Diversity) a Rámcového dohovoru o klimatických zmenách (Framework Convention on Climate Changes), t. j. dohovorov, ktoré sa v Riu pripravili na podpis. Vtedy sa po prvý raz vyslovila myšlienka o potrebe reštrukturalizácie GEF na zvýšenie jeho efektívnosti a univerzálnosti.

Rozhovory o reštrukturalizácii GEF trvali takmer 2 roky a zavŕšili ich v marci 1994 prijatím Zakladajúcej listiny reštruktúrovaného GEF. Podľa tejto listiny bude Reštruktúrovaný GEF fungovať na základe princípov partnerstva a spolupráce medzi realizačnými agentúrami ako mechanizmus medzinárodnej spolupráce zameraný na získavanie nových a dodatočných grantov a koncesií na pokrytie zvýšených nákladov takých projektov, ktorých realizácia prispeje ku globálnemu zlepšeniu životného prostredia.

Predpokladá sa, že GEF bude v priebehu operačnej alebo druhej fázy, ktorá skončí v polovici r. 1997, disponovať celkovou sumou 2 mld. USD. Tieto prostriedky sa budú rozdeľovať takto:

● V podobe *grantov* členským krajinám Dohovoru o biodiverzite a Rámcového dohovoru o klimatických zmenách, ktoré sú s súlade s ustanoveniami týchto dohovorov vhodné na financovanie, na projekty tematicky súvisiace s obsahom dohovorov.

● V podobe *grantov* na projekty tematicky zamerané na:

- klimatické zmeny,
- biodiverzitu,
- medzinárodné vody,
- ochranu ozónovej vrstvy,
- desertifikáciu,
- degradáciu krajiny.

Tieto granty sa budú udeľovať krajinám, ktoré môžu čerpať pôžičky zo Svetovej banky (Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj a Medzinárodnej asociácie pre rozvoj).

● *V podobe koncesii*, iných ako sú uvedené granty pre obe skupiny.

Riadiacim orgánom GEF je **Rada GEF**, zložená z 32 členov. Člen rady spravidla zastupuje niekoľko členských krajín GEF. Rada schvaľuje operačnú politiku, programové priority, pracovný program, kritériá pre

výber projektov, kontroluje čerpanie prostriedkov GEF. Na základe odporúčaní Vedecko-technického poradného výboru schvaľuje udelenie grantov alebo koncesii. Rada na svojom zasadaní v novembri 1994 schválila rozpočet pre projekty na r. 1995 vo výške 280-340 mil. USD.

Hodnotenie významu GEF z medzinárodného hľadiska nie je jednotné. Všeobecne sa uznáva potreba fungovania finančného mechanizmu na podporu environmentálne zameraných projektov, ale často sa vyčíta malá operatívnosť GEF, nízka efektívnosť využívania pridelených prostriedkov a vysoké nároky na administratívu.

Reštruktúrovaním GEF by sa mali tieto nedostatky odstrániť.

Konečné hodnotenie bude však možno vysloviť až r. 1997.

Slovenská republika sa stala členskou krajinou reštruktúrovaného GEF 1. novembra 1994. Vláda SR schválila príspevok do GEF vo výške 4 mld. SDR (ca 5,3 mil. USD), čím sa naša republika zaradila do kategórie *prispievajúci príjemca*. Patrí do skupiny krajín, ktoré v Rade GEF zastupuje Rakúsko. Okrem SR a Rakúska patrí do tejto skupiny i Česká republika, Slovinsko, Maďarsko a Turecko.

Zuzana Guziová

Súčasný stav a nové trendy v rozvoji krajinskej ekológie

Jubilejné X. medzinárodné sympóziu "Súčasný stav a nové trendy v rozvoji krajinskej ekológie", organizované pri príležitosti 30. výročia vzniku krajinskej ekológie na Slovensku a životného jubilea jej zakladateľa, prof. RNDr. Milana Ružičku, DrSc., konalo sa v dňoch 21.-24. 11. 1994 na Smolenickom zámku.

Organizátorom podujatia bol už tradične Ústav krajinskej ekológie SAV. Na spoluorganizácii sa podieľali: Rakúsky ústav pre východnú a juhovýchodnú Európu, nadácia Biosféra, Slovenská ekologická spoločnosť (SEKOS), PRIF UK a Slovenská agentúra životného prostredia - pobočka v Trnave.

Cieľom tohto jubilejného medzinárodného sympózia bolo zhodnotiť tridsaťročný vývoj krajinskej ekológie na Slovensku v medzinárodnom kontexte i naznačiť perspektívy jej ďalšieho rozvoja. Podujatia sa zúčastnilo 80 odborníkov z 11 európskych krajín. Domáci účastníci - ekológovia, geografi, biológovia, architekti, ochranári a pod. tvorili polovicu vedeckej

komunity. Z ostatných krajín bola najpočetnejšie zastúpená Česká republika (10 účastníkov) a Poľsko (5), čo svedčí o dobrej vzájomnej spolupráci týchto krajín v oblasti krajinnokoekologického výskumu. Popri tradične zastúpených krajinách (Rakúsko, Nemecko, Dánsko, Maďarsko a Holandsko) pribudli aj pomerne mladé krajiny - Bielorusko, Chorvátsko a Slovinsko.

Nepriaznivé ekonomické podmienky v mnohých bývalých socialistických krajinách sa prejavili aj neúčastou ich zástupcov (Rusko, Bulharsko, Rumunsko, Juhoslávia).

Odborný program bol rozdelený do piatich tematických blokov:

- Teória a metodológia krajinskej ekológie,
- Uplatnenie krajinskej ekológie v praxi,
- Krajinnokoekologická a environmentálna výchova,
- Environmentálna filozofia a politika,
- 30 rokov krajinskej ekológie na Slovensku.

Úvod sympózia právom patrilo oceneniu práce prof. RNDr. Milana Ružičku, DrSc. Je nielen zakladateľom krajinnokoekologickej školy na Slovensku, ale r. 1967 založil aj tradíciu medzinárodných krajinnokoekologických sympózií, konaných na Slovensku v pravidelných trojročných intervaloch. Na VI. medzinárodnom sympóziu, ktoré sa uskutočnilo r. 1982 v Piešťanoch, bola založená Medzinárodná asociácia krajinnokoekológov (International Association of Landscape Ecology - IALE) a prof. RNDr. Milan Ružička, DrSc. sa stal jej viceprezidentom.

V prvom bloku "Teória a metodológia krajinskej ekológie" odznelo 13 referátov zameraných na riešenie teoreticko-metodických otázok, ako je objekt štúdia krajinskej ekológie, postavenie krajinskej ekológie v štruktúre vied, riešenie otázok stability, štruktúry, zraniteľnosti, citlivosti krajiny a pod. Časť referátov tohto bloku bola venovaná problematike uplatnenia nových technických prostriedkov v krajinnokoekologickom plánovaní - tvorbe GIS, interpretácii satelitných dát a pod.

Druhý blok "Uplatnenie krajinskej ekológie v praxi" bol zastúpený najväčším počtom príspevkov (23). Referáty boli zamerané najmä na riešenie nasledujúcich problémov:

- trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti,
- hodnotenie a mapovanie biotopov,